

מחודדים

סיכומי הדף היומי

לע"נ הגה"ח ר' פינחס רוזנבוים זצ"ל בהרה"ח ר' בנימין ביינוש זצ"ל

מערכת: 073-249-0403 | sikumhadaf@bezeqint.net

מסכת ברכות - פרק ראשון - מאימתי

יום ראשון פרשת ויחי - ח' טבת תש"פ

דף ב' ע"א

מאימתי קורין את שמע בערבית? לשיטת התנא במשנתנו משעה שהכהנים שנטמאו וטבלו, והעריב שמשון, נכנסים לאכול בתרומתו, והוא משעת צאת הכוכבים. (ויש תנאים שחולקים על זמן זה - ראה ע"ב). והקורא קודם לכן, לא יצא ידי חובתו - לפי שאינו זמן שכיבה. ולמה קורין אותה בבית הכנסת קודם צאת הכוכבים? כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה. ולפיכך, חובה עלינו לקרותה משתחשך, ובקריאת פרשה ראשונה שאדם קורא על מטתו יצא.

ועד מתי קורין את שמע בערבית? לרבי אליעזר עד סוף האשמורה הראשונה, והוא שליש הלילה. אבל לאחר זמן לא נקרא זמן שכיבה. (שמפרש 'בשכבך' בזמן שהולכים לשכב. רש"י ג.). ולחכמים קורין אותה עד חצות. ולרובן גמליאל עד שיעלה עמוד השחר, שכל הלילה קרוי זמן שכיבה. ולשיטת התנא בברייתא (להלן ע"ב) קורין עד שהעני עומד ליפטר מתוך סעודתו.

לא קרא שמע קודם חצות, אם לא עלה עמוד השחר חייב לקרות (גם לחכמים) - שלא אמרו חכמים עד חצות אלא כדי להרחיק את האדם מן העבירה, שלא יאמר יש לי עוד שהות, ובתוך כך יעלה עמוד השחר ועבר לו הזמן.

קדשים הנאכלין ליום ולילה - מעיקר הדין מצות אכילתן עד שיעלה עמוד השחר, אבל חכמים אמרו עד חצות, כדי להרחיק את האדם מן העבירה, שלא יבא לאכלן לאחר עמוד השחר ויתחייב כרת.

הקטר חלבין ואברים - מצותן עד שיעלה עמוד השחר, שכל דבר הנוהג בלילה כשר כל הלילה. (ולא אמרו בו חכמים עד חצות).

למה שנינו תחילה דין ק"ש של ערבית ואח"כ דין ק"ש של שחרית? א. שהתנא עולה על לשון הכתוב 'בשכבך ובקומך', ולפיכך התחיל בלשון 'מאימתי', כלומר ק"ש זו של שעת שכיבה האמורה בכתוב, מאימתי קורין אותה. ב. התנא למד מברייתו של עולם שנאמר תחילה 'ויהי ערב' ואחר כך 'ויהי בוקר'.

כהנים שנטמאו וטבלו - אוכלים בתרומה משעת צאת הכוכבים, ואע"פ שעדיין לא הביאו קרבנם, אין כפרתן מעכבת, שנאמר 'ובא השמש וטהר', כלומר שיבוא השמש וטהר היום, שנתפנה לגמרי מן העולם, אז יאכל בתרומה. ומכאן למדנו שביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה, ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה. ואין לפרש 'ובא השמש' שיאיר השמש ביום, 'וטהר' שיטהר האדם ויביא קרבנותיו, שאם כן היה צריך לומר 'ויטהר' בלשון ציווי.

דף ב' ע"ב

תנאים נחלקו מאימתי קורין את שמע בערבית:

א. לשיטת התנא במשנתנו (וכן לחכמים בברייתא, ולרבי יהושע) - משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתו, והוא מצאת הכוכבים. ואע"פ שאין ראייה לדבר שהיום כלה בצאת הכוכבים, יש זכר לדבר, שנאמר 'ואנחנו עושים במלאכה וחצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים', ולא היו מאחרין ועושים מלאכה לתוך הלילה, שנאמר 'והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה'.

ב. לרבי חנינא - משעה שהעני נכנס לאכול פתו במלח, ולמסקנת הגמרא הוא מאוחר מצאת הכוכבים (והוא מאוחר מכולם).

ג. לשיטת רבי מאיר - י"א שמשעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות, שאז ממהרין לסעודה, שהכל מוכן. וי"א שמשעה שהכהנים טובלים לאכול בתרומתו, וסובר רבי יוסי שבין השמשות הוא כהרף עין, והן טובלים קצת לפני כן, וסמוך לשכיבה הוא ונקרא זמן שכיבה.

ד. לרבי אליעזר - משעה שקידש היום בערבי שבתות, והיינו מתחילת בין השמשות. (וי"א שסובר כתנא במשנתנו שהוא משעת צאת הכוכבים).

ה. לרבי אחאי וי"א לרבי אחא - משעה שרוב בני אדם נכנסין להסב. י"א בימות החול, וי"א בשבתות (וכרבי מאיר), ומ"מ מאוחר הוא. (אבל הוא קודם לצאת הכוכבים. מהרש"א).

יום שני פרשת ויחי - ט' טבת תש"פ

דף ג' ע"א

לשיטת רבי אליעזר יש שלש משמרות בלילה - וסימן לדבר, משמרה ראשונה חמור נוער, שניה כלבים צועקים, שלישית תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה. י"א שהסימן הוא לסוף משמרה ראשונה, ותחילת אחרונה, ואמצעה של משמרה אמצעית. אבל לתחילת הראשונה א"צ סימן שהוא בתחילת הלילה, וסוף האחרונה הוא בתחילת היום. וי"א שהסימן הוא לסוף כל משמר, ואע"פ כן נתן סימן למשמר האחרון שהוא בתחילת היום, כדי שידע מי שנמצא בבית אפל שיכול לקרות את שמע מזמן שאשה מספרת עם בעלה ותינוק יונק משדי אמו. (וי"א שיש ארבע משמרות. ראה ע"ב)

ועל כל משמר יושב הקב"ה ושואג כארי - ואומר: אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין אומות העולם.

רבי יוסי למד מדבריו של אליהו שלשה דברים: א. שאין נכנסין לחורבה. (הטעם מבואר בע"ב). ב. שמתפללין בדרך. ג. שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה (הבינונו).

רבי יוסי שמע בחורבה בת קול שמנהמת כיונה ואומרת: אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי, ושרפתי את היכלי, והגליתים לבין האומות. ואמר לו אליהו שלא שעה זו בלבד אומרת כך, אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך. ולא זו בלבד, אלא בשעה שישיראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא שמייה הגדול מבורך, הקב"ה מנענע ראשו ואומר: אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך, מה לו לאב שהגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם.

דף ג' ע"ב

מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה: מפני חשד, מפני המפולת, ומפני המזיקין.

נכנסו שנים בחורבה חדשה - אין חשש של מפולת, ולא של מזיקין, אבל עדיין אסור משום חשד, אם הם פרוצים.

נכנסו שני כשרים בחורבה ישנה - אין חשש של מזיקין ולא של חשד, שהרי שנים הם, אבל עדיין אסור משום מפולת.

נכנסו שני כשרים בחורבה חדשה - מותר. אבל במקום שהמזיקין מצויין שם תדיר, חוששין למזיקין גם בשנים, ואע"פ שאין כאן חשש של חשד ומפולת, אסורים ליכנס משום מזיקין.

אחד שנכנס בחורבה (חדשה) העומדת במדבר - אין חשש של מפולת, ולא של חשד, לפי שהאשה אינה מצויה במדבר, אבל עדיין אסור משום מזיקין.

לרבי יש ארבע משמרות בלילה - שהרי דוד שהיה עומד בחצות אמר 'קדמו יעיני אשמורות', הרי שמחצות עדיין יש שתי משמרות. ולרבי נתן יש שלש משמרות בלילה, שנאמר 'ראש האשמרת התיכונה', ואין תיכונה אלא שיש לפניה ולאחריה.

אין אומריין בפני המת אלא דבריו של מת - י"א שרק דברי תורה אסור לספר לפניו, משום לועג לרש, אבל מילי דעלמא שאין גנאי למחריש בהן, מותר. וי"א שאסור בין בדברי תורה בין במילי דעלמא.

כתוב אחד אומר 'חצות לילה אקום' ומשמע שהיה דוד קם בחצות, וכתוב אחד אומר 'קדמתי בנשף ואשועה', ומשמע שהיה ער מתחילת הלילה: י"א שכבר היה ער קודם חצות, ואמר שמעולם לא עבר עליו חצות לילה בשינה. י"א שעד חצות היה מתמנמנ כסוס, מכאן ואילך היה מתגבר כארי. י"א שעד חצות היה עוסק בדברי תורה, מכאן ואילך בשירות ותשבחות.

גם תחילת הבוקר וגם תחילת הלילה נקרא בלשון הכתוב 'נשף' - כלומר נשף הלילה (קפץ ועלה) ובא היום, נשף היום ובא הלילה.

למה אמר משה רבינו 'כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים' ולא אמר 'בחצות'? י"א שהקב"ה אמר לו בחצות, אבל משה לא היה יודע מתי חצות, לכך אמר 'כחצות'. וי"א שהיה יודע, אלא שחשש שיטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא, לכך אמר בלשון ספק. וי"א שהיה עומד בחצות ליל י"ד בניסן, והיה

מבשר לישראל, שהקב"ה אמר למחר כאותה שעה שעומדים בה אני יוצא בתוך מצרים.

כנור היה תלוי למעלה ממתנו של דוד - וכיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו, ובכך היה יודע זמן חצות, ומיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר. וי"א שהיה יודע זמן חצות, ולא הוצרך לכינור אלא בכדי להעירו משנתו.

כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצל דוד - אמרו לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין פרנסה, אמר להם לכו והתפרנסו זה מזה. אמרו לו אין הקומץ משיביע את הארי ואין הבור מתמלא מחוליתו, אמר להם לכו ופשטו ידיכם בגדוד, מיד יועצים באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים, שנאמר 'ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב', אחיתופל זה יועץ, בניהו בן יהוידע זה סנהדרין שהיה אב ב"ד, ואביתר אלו אורים ותומים, וכן הוא אומר 'ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי', כלומר שבניהו בן יהוידע קודם לאורים ותומים הקרויים כרתי ופלתי, לפי שכורתים דבריהם ומופלאים בדבריהם, ואחר כך שר צבא למלך יואב.

יום שלישי פרשת ויחי - י"א טבת תש"פ

דף ד' ע"א

למד לשונך לומר איני יודע - שמא תתבדה ותאחז.

למה אמר דוד על עצמו 'כי חסיד אני' - י"א שאמר לפני הקב"ה לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד שלש שעות, ואני חצות לילה אקום להודות לך. וי"א שכך אמר, לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב ישנים אגודות אגודות בכבודם, ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה. ולא עוד אלא כל מה שאני עושה אני נמלך במפיבשת רבי, ולא בושתי.

ולא מפביבשת היה שמו אלא איש בשת - ונקרא מפביבשת שהיה מבייש פני דוד בהלכה. לפיכך זכה דוד ויצא ממנו כלאב, זה דניאל, ונקרא כלאב שהיה מכלים פני מפביבשת בהלכה. ועליו אמר שלמה בחכמתו 'בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני' ואומר 'חכם בני ושמח לבי ואשיבה חרפי דבר'.

ואע"פ שהיה דוד חסיד, לא היה יודע אם יהיה לו חלק בשכר שישלם הקב"ה לצדיקים לעתיד לבוא - שמא יגרום החטא. וכן יעקב היה ירא אע"פ שהבטיחו הקב"ה 'והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך', שמא יגרום החטא.

ראוים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון - שנאמר 'עד יעבר עמך ה' זו ביאה ראשונה, 'עד יעבר עם זו קנית' זו ביאה שנייה, אלא שגרום החטא.

דף ד' ע"ב

לשיטת חכמים מעיקר הדין זמן ק"ש של ערבית הוא עד שיעלה עמוד השחר - אלא שעשו חכמים סייג לדבריהם ואמרו עד חצות, כדי להרחיק את האדם מן העבירה, שלא יהא בא מן השדה בערב ואומר אלך לביתי, ואוכל קימעה ואשתה קימעה ואישן קימעה, ואחר כך אקרא ק"ש ואתפלל, וחוטפת שינה ונמצא ישן כל הלילה. אבל אדם בא מן השדה בערב נכנס לבית הכנסת, אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה, וקורא ק"ש ומתפלל, ואוכל פתו ומברך. וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה, ולמה אמרו כאן שחייב מיתה, משום שיש אונס שינה הוזקקו להזהירו ביותר. וי"א להוציא מדברי האומר שתפילת ערבית רשות, אלא חובה היא.

אמוראים נחלקו בסדר ק"ש ותפילה של ערבית: לשיטת רבי יוחנן קורין ק"ש ואחר כך מתפלל, כדי שישמוך גאולה לתפילה, ועל הסומך גאולה לתפילה של ערבית אמרו שהוא בן עולם הבא (וכ"ש כשסומך גאולה של שחרית). ולשיטת רבי יהושע בן לוי מתפלל ואח"כ קורא ק"ש, שלשיטתו כל תפילות של יום נתקנו בין שני ק"ש, של שחרית ושל ערבית.

ונחלקו בסברא ובמקראות: בסברא - לרבי יוחנן גם גאולה שהיתה בלילה גאולה היא, אלא שלא נגאלו לגמרי עד הבוקר. ולרבי יהושע בן לוי אין גאולת לילה חשובה גאולה.

ובמקרא - דרשו שניהם מקרא אחד: 'בשכבך ובקומך', לרבי יוחנן מקיש שכיבה לקימה מה קימה ק"ש ואחר כך תפילה אף שכיבה ק"ש ואח"כ תפילה, ולר"י בן לוי מקיש שכיבה לקימה, מה קימה ק"ש סמוך למטותו אף שכיבה ק"ש סמוך למטותו.

ואע"פ שאמורים ברכת השכיבה לאחר ק"ש של ערבית, אין זה הפסק בין גאולה לתפילה (לרבי יוחנן) - שמכיון שתקנוהו חכמים נחשב לגאולה אריכתא. וכן בשחרית מצאנו שאומר 'ה' שפתי תפתח' קודם שמו"ע, שהיא כ'תפילה אריכתא'.

בתחילת התפילה (של שמונה עשרה) אמורים - 'ה' שפתי תפתח, ולבסוף אמורים 'היו לרצון אמרי פי'.

כל האומר תהלה לדוד בכל יום שלש פעמים - מובטח לו שהוא בן העולם הבא. משום שיש בה שני דברים. א. סדר אל"ף ב"ת. ב. שכתוב בו 'פותח את ידי'.

מפני מה לא נאמר נו"ן באשרי? מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל, שנאמר 'נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל'. ואע"פ כן חזר דוד וסמכן ברוח הקדש, שנאמר 'סומך ה' לכל הנפלים'.

ובא"י מיישבים לשון הכתוב למעליותא: 'נפלה ולא תוסיף' לנפול עוד, 'קום

בתולת ישראל'.

מיכאל היה פורח בפריחה אחת - שנאמר 'ועף אלי אחד מן השרפים', זה מיכאל שנאמר בו 'והנה מיכאל אחד השרים הראשונים בא לעזרני'. גבריאל בשתיים - שנאמר 'והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מעף ביעף'. אליהו פורח בארבע, ומלאך המות בשמונה, ובשעת המגפה באחת.

אע"פ שקרא אדם ק"ש בבית הכנסת, מצוה לקרותו על מטתו - שנאמר 'רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודמו סלה'. ואם תלמיד חכם הוא, שרגיל במשנתו לחזור על גרסתו תמיד, אינו צריך. ולאבי גס תלמיד חכם יאמר פסוק אחד של רחמים, כגון 'בידך אפקיד רוחי פדיתה אותי ה' אל אמת'.

יום רביעי פרשת ויחי - י"א טבת תש"פ

דף ה' ע"א

לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע - שנאמר 'רגזו ואל תחטאו'. אם נצחו מוטב, ואם לאו יעסוק בתורה, שנאמר 'אמרו בלבבכם'. נצחו מוטב, ואם לאו יקרא ק"ש, שנאמר 'על משכבכם'. נצחו מוטב, ואם לאו יזכור לו יום המיתה, שנאמר 'ודמו סלה'.

תורה נביאים וכתובים, משנה ותלמוד, כולם ניתנו למשה מסיני - שנאמר 'ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם', לוחות אלו עשרת הדברות, תורה זה מקרא, והמצוה זו משנה, אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים, להורותם זה תלמוד.

כל הקורא ק"ש על מטתו כאלו אוהז חרב של שתי פיות בידו - שנאמר 'יעלזו חסידים בכבוד ירגנו על משכבותם', 'דוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם'. ומזיקין בדילין הימנו, שנאמר 'ובני רשף יגביהו עוף'. ואין עוף אלא תורה, שנאמר 'התעיף עיניך בו ואיננו', ואין רשף אלא מזיקין, שנאמר 'מזי רעב ולחמי רשף וקטב מרירי'.

כל העוסק בתורה יסורין בדילין הימנו - ריש לקיש דרשו מ'ובני רשף יגביהו עוף', ואין עוף אלא תורה שנאמר 'התעיף עיניך בו ואיננו', ואין רשף אלא יסורין, שנאמר 'מזי רעב ולחמי רשף'. ולרבי יוחנן א"צ לדרשה זו, שגם תינוקות של בית רבן יודעים הפסוק 'זיאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך, והישר בעיניו תעשה, והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו, כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך'.

כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק - הקב"ה מביא עליו יסורין מכווערין ועוכרין אותו, שנאמר 'נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעכר', ואין טוב אלא תורה, שנאמר 'כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו'.

לא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם - מדת בשר ודם אדם מוכר חפץ לחבירו מוכר עצב ולוקח שמחה, אבל הקב"ה נתן תורה לישראל ושמח, שנאמר 'כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו'.

אם רואה אדם שיסורין באין עליו - יפשפש במעשיו. פשפש ולא מצא, יתלה בטובל תורה. ואם תלה ולא מצא, בידוע שיסורין של אהבה הם.

כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורין - ודוקא כשקבלם באהבה, אבל אם לא קבלם באהבה, לא. ואם קבלם מה שכרו? יראה זרע יאריך ימים. ולא עוד, אלא שתלמודו מתקיים בידו.

אלו הם יסורין של אהבה - י"א כל שאין בהן בטול תורה, וי"א כל שאין בהן בטול תפלה. וי"א שאלו ואלו יסורין של אהבה. ודבר זה נלמד בקל וחומר משן ועין, שהן אחד מאבריו של אדם ועבד יוצא בהן לחרות, יסורין שממרקין כל גופו של אדם על אחת כמה וכמה.

נאמר ברית במלח, ונאמר ברית ביסורין - מה ברית האמור במלח מלח ממתקת את הבשר, אף ברית האמור ביסורין יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם.

שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין. אלו הן: תורה, וארץ ישראל, והעולם הבא.

דף ה' ע"ב

כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים וקובר את בניו - מוחלין לו על כל עונותיו. שנאמר 'בחסד ואמת יכפר עון', חסד זו גמילות חסדים, אמת זו תורה. וקובר את בניו, שלמדים 'עון עון' מ'בחסד ואמת יכפר עון' 'משלם עון אבות אל חיק בניהם'.

נגעים אינן יסורין של אהבה, ובמקום אחר אמרו שהן מזבח כפרה. ונאמרו כמה דרכים ליישב הסתירה: א. הן מזבח כפרה, אבל אינן יסורים של אהבה. ב. בארץ ישראל שערי חומה מקודשות בה, ומצורע טעון שילוח חוצה להן, אינן יסורין של אהבה, ובבבל שאין טעונין שילוח, הן מזבח כפרה ויסורין של אהבה. ג. בצנעא (תחת בגדיו) אינן יסורים של אהבה, ובפרהסיא הן יסורים של אהבה.

היו לו בנים ומתו - הרי הן יסורים של אהבה. וכן מצאנו שרבי יוחנן מתו לו עשרה בנים, ובוודאי אדם גדול כמותו לא באו לו יסורים שאינן של אהבה. ואם לא היו לו בנים כלל, אינן יסורים של אהבה.

רבי יוחנן הקים את רבי חייא בר אבא ואת רבי אלעזר מחליים כשלא היו חביבים עליהם ייסורים, אבל כשחלה הוא לא היה יכול להקים את עצמו, כי אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, והקימו רבי חנינא.

אחד המרבה ואחד הממעט - ובלבד שיכווין לבו בשמים.

לא כל אדם זוכה לשתי שולחנות.

יינו של רב הונא החמיץ לפי שלא נתן לאריסו חלקו בזמורות, ואע"פ שחשדו שגנב לו הרבה יותר מחלקו, הגונב מן הגנב גם הוא טועם טעם גנבה. ומשקיבל על עצמו ליתן לו, חזר החומץ ונעשה יין. וי"א שהוקר החומץ ונמכר בדמי יין. אבא בנימין הצטער כל ימיו על שני דברים:

א. על תפילתו שתהא סמוך למיטתו, שנזהר שלא לעשות מלאכה ולא לעסוק בתורה כשעמד ממטותו, עד שיקרא ק"ש ויתפלל. ב. על מטתו שתהא נתונה בין צפון לדרום. שכל הנותן מטתו בין צפון לדרום יהיו לו בנים זכרים, וי"א שגם אין אשתו מפלת נבלים.

המתפלל לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר - שנאמר 'ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל'.

שנים שנכנסו להתפלל וקדם אחד מהם להתפלל, ולא המתין את חברו ויצא - טורפין לו תפלתו בפניו. ולא עוד אלא שגורם לשכינה שתסתלק מישראל. ואם המתין לו זוכה לברכות הללו: 'לוא הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי הים ויהי כחול זרעך וצאצאי מעידך' וגו'.

יום חמישי פרשת ויחי - י"ב טבת תש"פ

דף ו' ע"א

אלמלי ניתנה רשות לעין לראות את כל השדים העומדים לפני האדם - אין כל בריה יכולה לעמוד מפני המזיקין. והם רבים מאיתנו, ועומדים עלינו כשורת חפירה המקפת את האוגיא שעושיין תחת הגפנים. ויש לכל אחד אלף משמאלו ורבבה מימינו.

פעמים שבני אדם יושבים רווחים ביום השבת כשבאין לשמוע דרשה, ודומה להם כיושבים דחוקים - והוא מחמת המזיקין. וכן ברכים העייפים, הוא מחמתן. וכן בגדי התלמידים שבלים מהר, והם אינם בני מלאכה שיבלו בגדיהם, הוא משום שהמזיקים יושבין אצלם ומתחככים בהם. וכן רגלים הנוקפות, הן מחמתן.

אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת - שנאמר 'לשמוע אל הרנה ואל התפלה', במקום רנה שם תהא תפלה.

הקב"ה מצוי בבית הכנסת - שנאמר 'אלקים נצב בעדת א"ל'.

עשרה שמתפללין שכינה עמהם - שנאמר 'אלקים נצב בעדת א"ל'. (ועדה) היא עשרה. והשכינה מקדמת ובאה קודם ביאתם.

וכן שלשה שיושבין בדין שכינה עמהם - שנאמר 'בקרב אלקים ישפוט', ש'דין' הוא תורה ולא רק שימת שלום בעולם. אבל השכינה אינה באה עד שהן יושבים, ולא כעשרה שהשכינה קודמת להן.

וכן שנים שיושבין ועוסקין בתורה שכינה עמהם - שנאמר 'אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וגו', וכותבים את דבריהם בספר הזכרונות.

וכן אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה עמו - שנאמר 'בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך'. אבל אין דבריו נכתבין בספר הזכרונות כמו בשנים.

חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה - מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, שנאמר 'ולחושבי שמו'.

הקב"ה מניח תפילין - שנאמר 'שבעה ה' בימינו ובזרוע עזו, בימינו זו תורה, ובזרוע עזו אלו תפילין. ומה כתוב בהן? בבית אחד כתוב 'כי מי גוי גדול' ו'מי גוי גדול', בבית שני 'אשריך ישראל' ו'מי כעמך ישראל', בבית שלישי 'או הנסה אלקים', בבית רביעי 'ולתתן עליון'. וכולם כתובים בתפילין של יד שהוא בית אחד.

התפילין עוז הם לישראל - שנאמר 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך', אלו תפילין שבראש.

הקב"ה משתבח בשבח של ישראל - שנאמר 'את ה' האמרת היום וה' האמריך היום'. אמר הקב"ה לישראל, אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד', ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ'.

דף ו' ע"ב

כל הרגיל לבא לבית הכנסת ולא בא יום אחד - הקב"ה משאיל בו. שנאמר 'מי בכס ירא ה' שמע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נגה לו, אם לדבר מצוה הלך נוגה לו, ואם לדבר הרשות הלך אין נוגה לו, שהיה לו לבטוח בשם ה' ולא בטח.

בשעה שהקב"ה בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה - מיד כועס.

כל הקובע מקום לתפלתו - אלקי אברהם בעזרו. וכשמת, אומרים לו אי עניו אי חסיד מתלמידיו של אברהם אבינו. שאברהם אבינו קבע מקום לתפלתו, שנאמר 'וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם', ואין עמידה אלא תפילה.

היוצא מבית הכנסת - אל יפסיע פסיעה גסה. אבל כשנכנס לבית הכנסת מצוה לרוץ, שנאמר 'ברדפה לדעת את ה'.

לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה ואפילו בשבת - שנאמר 'אחרי ה' ילכו כאריה ישאג' וגו'.

עיקר קבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם - היא שכר על הריצה, שרובם אינם מבינים להעמיד גרסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן שיקבלו שכר למוד. וכן שכר של שבת שלפני הרגל, שהכל נאספין לשמוע הלכות

הרגל, הוא על הדוחק. השכר על שמעתא היא על הסברא, שהוא יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר. שכר של ניהום אבליים הוא על השתיקה, שכר של התענית הוא על הצדקה שנותנין לערב לפרנסת העניים שהתענו היום, והשכר של ההספד הוא על הרמת קול בלשון נהי כדי שיכבו השומעים, והשכר של בית המשתה הוא על מה שמשמח את החתן בדברים.

כל המתפלל אחורי בית הכנסת - נקרא רשע, שנראה ככופר במי שהצבור מתפללין לפניו. ודווקא כשלא החזיר פניו לבית הכנסת, אבל אם מחזיר פניו לבית הכנסת מותר.

למה נתכוון הכתוב 'כרם זלת לבני אדם'? א. אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהן, כגון תפילה, שהיא עולה למעלה. ב. כיון שנצטרך אדם לבריות, פניו משתנות ככרום. וי"א כאילו נדון בשני דינים, אש ומים, שנאמר 'הרכבת אנוש לראשו באנו באש ובמים'. ג. עוף אחד יש בכרכי הים וכרום שמו, וכיון שחמה זורחת מתהפך לכמה גוונים.

לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה - שאליה לא נענה אלא בתפלת המנחה, שנאמר 'יהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר וגו' ענני ה' ענני' - ענני שתרד אש מן השמים, וענני שלא יאמרו מעשה כשפים הם.

וי"א שיהא זהיר גם בתפלת ערבית - שנאמר 'תכון תפילתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב'. וי"א גם בתפלת שחרית, שנאמר 'ה' בקר תשמע קולי בקר אערך לך וצאפה'.

כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות - שנאמר 'קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות'. ואם משמחו: א. זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות, שנאמר 'יהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקל שופר וגו' ויהי קול השפר וגו' והאלקים יעננו בקול'. (והכתוב 'וכל העם רואים את הקולות' נאמר על קולות שקודם מתן תורה). ב. י"א כאילו הקריב תודה. ג. י"א כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים.

כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין - שנאמר 'סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא' וגו'. ומהו 'כי זה כל האדם'? י"א שאמר הקב"ה כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה, וי"א ששקול זה כנגד כל העולם כולו, וי"א שכל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה.

כל שיודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום יקדים לו שלום - שנאמר 'בקש שלום ורדפהו'. ואם נתן לו ולא החזיר, נקרא גזלן, שנאמר 'אתם בערתם הכרם גזלת העני בבתיכם'.

יום שישי פרשת ויחי - י"ג טבת תש"פ

דף ז' ע"א

מנין שהקב"ה מתפלל? שנאמר 'והביאותים אל הר קדשי ושמתים בבית תפילתי', תפלתם לא נאמר אלא תפילתי.

ומה היא תפילתו? יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי, ויגולו רחמי על מדותי, ואתנהג עם בני במדת רחמים, ואכנס להם לפני משורת הדין.

רבי ישמעאל בן אלישע נכנס להקטיר קטורת לפני ולפנים, וראה אכתריאל ל'ה ה' צבאות שיושב על כסא רם ונשא, ואמר לו ישמעאל בני ברכני, אמר לו רבי ישמעאל, יהי רצון מלפני שיכבשו רחמיך את כעסך, ויגולו רחמיך על מדותיך, ותתנהג עם בני במדת הרחמים, ותכנס להם לפני משורת הדין. ונענע לו בראשו. ולמדנו מכאן, שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך.

אין מרצין לאדם בשעת כעסו - שנאמר 'פני ילכו והנחתי לך', אמר הקב"ה למשה: המתן לי עד שיעברו פנים של זעם ואניח לך.

הקב"ה זועם בכל יום. וכמה זעמו? רגע, שנאמר 'כי רגע באפו'. ונאמר 'חבי כמעט רגע עד יעבר זעם'. וכמה הוא רגע? אחד מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה. וי"א רגע כמימריה.

ואין כל בריה יכולה לכונן אותה שעה שהקב"ה כועס בה - חוץ מבלעם הרשע שהיה יודע, שנאמר 'יודע דעת עליון'. ולא כעס הקב"ה בימי בלעם, שאלמלי כעס לא נשתיר משונאיהם של ישראל שריד ופליט. וזהו שאמר לבלק 'מה אקב לא קבה א'ל, ומה אדעם לא זעם ה'.

ואימתי הקב"ה זועם? בשלש שעות הראשונות ביום - כשכרובולת התרגול מתלבן, והוא עומד על רגל אחד, ואין בו חוטים אדומים. ובשעה שהחמה זורחת וכל מלכי מזרח ומערב מניחים כתריהם בראשיהם ומשתחיים לחמה, מיד כועס הקב"ה.

אין ראוי לצדיק שיקלל את הרשע אע"פ שמצער, שנאמר 'ורחמינו על כל מעשיו' וגם ענוש לצדיק לא טוב' - רבי יהושע בן לוי רצה לבדוק בתרגול כדי לכונן שעת זעמו של הקב"ה ולקלל מין שהיה מצער, ונרדם.

טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקיות - ולריש לקיש יותר ממאה מלקיות.

שילשה דברים ביקש משה מלפני הקב"ה ונתן לו: א. שתשרה שכינה על ישראל. ב. שלא תשרה שכינה על אומות העולם. ג. שיודיע לו הקב"ה את דרכיו. אמר לפניו רבוש"ע, מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו, יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו. אמר לו צדיק וטוב לו צדיק גמור, צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור. רשע וטוב לו רשע שאינו גמור, רשע ורע לו רשע גמור. לרבי מאיר נתן לו שתיים ולא את השלישית, שנאמר 'וחנותי את אשר אחון' ורחמתי את אשר

בנים של רשעים - אם אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, עליהם נאמר 'פוקד עון אבות על בנים', ואם לאו, עליהם נאמר 'ובנים לא יומתו על אבות'.

בסנה לא רצה משה לראות פניו של הקב"ה - שנאמר 'ויסתר משה פניו'. י"א שהענישו הקב"ה על זה, שנאמר 'ויאמר לא תוכל לראות את פני, אמר לו כשרציתי לא רצית עכשיו שאתה רוצה איני רוצה. וי"א שקיבל שכר על זה, שבשכר 'ויסתר משה פניו' זכה לקלסתר פנים (כי קרן עור פניו). בשכר 'כי ירא' זכה ל'וייראו מגשת אליו', בשכר 'מהביט' זכה ל'ותמנת ה' יבטי'. 'והסרת את כפי וראית את אחורי' - מלמד שהראה הקב"ה למשה קשר של תפילין.

כל דיבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי לא חזר בו - שנאמר 'הרף ממני ואשמיע וגו' ואעשה אותך לגוי עצום', ואע"פ שביקש משה רחמים ולא השמיד הקב"ה את ישראל, הרבה את זרעו של משה, שנאמר 'בני משה גרשום ואליעזר ויהיו בני אליעזר רחביה הראש וגו' ובני רחביה רבו למעלה', שהיו למעלה מששים רבוא.

דף ז' ע"ב

מיום שברא הקב"ה את העולם לא היה אדם שקרא להקב"ה אדון - עד שבא אברהם וקראו אדון. ואף דניאל לא נענה אלא בשביל אברהם, שנאמר 'ועתה שמע אלקינו וגו' למען אדני', למען אברהם שקראך אדון.

אין מרציין לו לאדם בשעת כעסו - שנאמר 'פני ילכו והנחותי לך'.

מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שהודה להקב"ה - עד שבאתה לאה והודתו, שנאמר 'הפעם אודה את ה'.

למה נקרא 'ראובן' - אמרה לאה ראו מה בין בני לבן חמי, עשו מכר בכורתו ליעקב מדעתו, ואע"פ כן 'וישטם עשו את יעקב', 'ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים'. ואילו ראובן שלקח ממנו יוסף את בכורתו על כרחו, אע"פ כן הציל אותו מיד אחיו.

למה נקראת 'רות' - שזכתה ויצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות. מנין שהשם גורם על האדם - שנאמר 'לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ', אל תקרי שמות אלא שמות.

קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם - יותר ממלחמת גוג ומגוג.

למה נאמר 'מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום' ולא קינה לדוד - משל לאדם שיצא עליו שטר חוב, קודם שפרעו היה עצב, לאחר שפרעו שמח, אף דוד כיון שאמר לו הקב"ה 'הנני מקים עליך רעה מביתך' היה עצב, שמא עבד או מזמור הוא, כשראה שאבשלום הוא שמח ואמר מזמור.

שתי מימרות סותרות זו את זו בענין התגרות ברשעים:

מימרא ראשונה: מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה - ו'אל תתחר במרעים' היינו להיות כמרעים, וכן 'אל תקנא בעשי עולה', להיות כעושי עולה. מימרא שנייה: אם ראתי רשע שהשעה משחקת לו - אל תתגרה בו, שנאמר 'יחילו דרכיו בכל עת', ולא עוד אלא שזוכה בדין, ולא עוד אלא שרואה בצריו.

יישוב הסתירה: א. במילי דידיה לא יתגרה בו, ובמילי דשמיא יתגרה בו. ב. שני המימרות במילי דשמיא, וברשע שאין השעה משחקת לו מותר להתגרות, אבל לא ברשע שהשעה משחקת לו. ג. שניהם ברשע שהשעה משחקת לו, ולצדיק גמור מותר להתגרות, אבל לא צדיק שאינו גמור. וי"א שכשהשעה משחקת לו, אסור (אפילו בצדיק גמור. מהרש"ל).

רשע בולע את מי שהוא צדיק ממנו - אבל לא צדיק גמור.

כל הקובע מקום לתפלתו - אויבו נופלים תחתיו.

גדולה שימושה של תורה יותר מלימודה - שנאמר 'פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו', למד לא נאמר אלא יצק.

שבת קודש פרשת ויחי - י"ד טבת תש"פ

דף ח' ע"א

'ואני תפלתי לך ה' עת רצון' - אימתי עת רצון? בשעה שהצבור מתפללין.

שארין הקב"ה מואס בתפילתו של רבים - שנאמר 'הן קל כביר ולא ימאס', ונאמר 'פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי'. אמר הקב"ה, כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור, מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם.

כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל - נקרא שכן רע, וגורם גלות לו ולבניו.

המקדים לבוא לבית הכנסת בשחרית ומאריך בערבית - מאריך ימים, שנאמר 'אשרי אדם שמע לי לשקד על דלתתי יום יום לשמור מזוזת פתחי' 'כי מצאי מצא חיים'. ומשום כך היו מצויים זקנים בבבל שהאריכו ימים, אע"פ שלא נאמר 'למען ירבו ימיכם וימי בניכם' אלא 'על האדמה' ולא בחוץ לארץ.

לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים רוחב לפניו מבית הכנסת, ואחר כך יתפלל - ולא ישב סמוך לפתח, שנראה עליו כמשוי עיכוב בית הכנסת, ורוצה להיות מזומן לצאת.

על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא - נחלקו חכמים מהו 'לעת מצוא' שצריך להתפלל עליו?

א. י"א זו אשה - שנאמר 'מצא אשה מצא טוב', ובמערכא היו אומרים לנושא אשה מצא או מוצא, כלומר 'מצא אשה מצא טוב', או 'מוצא אני את האשה מר ממות' ח"ו.

ב. י"א זו תורה - שנאמר 'כי מצאי מצא חיים'.

ג. י"א זו מיתה - שנאמר 'למות תוצאות'. שתשע מאות ושלשה מיני מיתה נבראו בעולם כמנין 'תוצאות'. קשה שבכולן אסכרא, והיא דומה לענפים הנסבכים בגיזת הצמר, כשאדם נותק בחזקה ומשליך לאחור, אי אפשר שלא ינתק הצמר עמה. וי"א שחבלים בפי הנקב עושים בלוחי הספינה. ונזח שבכולן מיתת נשיקה, שדומה למשיכה של נימת שיער מתוך החלב.

ד. י"א זו קבורה - ועל זה אמרו שצריך לבקש רחמיו עד 'זיבולא בתרייתא שלמא', שיהא לו שלום כל ימי חייו, ואף ביום קבורתו, עד השלכת עפר האחרונה.

ה. י"א זה בית הכסא - ובמערכא אמרו שזו עדיפה מכולן.

אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות - ומיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו ארבע אמות של הלכה בלבד. אבוי היה נוהג ללמוד בביתו ולהתפלל בבית הכנסת, ולאחר ששמע מימרא זו, היה מתפלל במקום לימודו. וכן רבי אמי ורבי אסי היו מתפללים בין העמודים במקום לימודם, אע"פ שהיה להם י"ג בתי כנסיות בטבריא.

גדול הנהגה מיגיעו יותר מירא שמים - שביירא שמים נאמר 'אשרי איש ירא את ה', ובנהגה מיגיעו נאמר 'גיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך', אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, ואילו בירא שמים לא נאמר וטוב לך.

לעולם ידור אדם במקום רבו - שכל זמן ששמעי בן גרא קיים לא נשא שלמה את בת פרעה. ודווקא אם כפוף לרבו לקבל תוכחתו, אבל אם אינו כפוף, טוב להתרחק ממנו, ויהי שוגג ואל יהי מזיד.

המניח ספר תורה ויוצא - עליו נאמר 'ועוזבי ה' יכלו' ח"ו. רבי אבהו יצא בין גברא לגברא. ונסתפקו בגמרא אם מותר לצאת בין פסוק לפסוק. רב ששת החזיר פניו בשעת הקריאה וגרס משנתו, אמר 'אנן בדידן ואינהו בדידהו'.

דף ח' ע"ב

לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום - ואפילו עטרות ודיבון שאין בו תרגום, שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו. ולא יקדים ולא יאחר.

האוכל ושותה בערב יום כיפור - מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי, שנאמר 'ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב', וכי בתשעה מתענין והלא בעשרה מתענין? אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי וכו'. רב ביבי בר אבוי רצה להשלים פרשיות של כל השנה בערב י"ז, והורה לו חייא בר רב שלא יעשה כן.

אחד יהושע בן לוי ציווה לבניו: א. שישלימו פרשיותיהם עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום. ב. שיזהרו לשחוט את הוורידין, כרבי יהודה. ג. שיהרו בזקן ששכח לתלמודו מחמת אונסו, כי 'לוחות ושברי לוחות מונחות בארון'.

רבא ציווה לבניו: א. כשחותכין בשר לא יחתכו על גב היד. י"א משום סכנה, וי"א משום קלקול סעודה. ב. שלא ישבו על מיטה ארמית. י"מ שלא ישנו בלא ק"ש, וי"מ שלא ישאו גיורת, וי"מ כפשוטו, ומשום מעשה שהיה אצל רב פפא שהיה תינוק מת תחת המטה, ורצתה שישב ותעליל עליו שהוא הרגו. ג. שלא יעברו אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין.

אסור לאדם שיעבור אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין - ודוקא אם אין שם פתח אחר, ואין שם בית כנסת אחרת, ואינו נושא משאו, ואינו רץ, ואינו לבוש בתפילין, אבל אם היה אחד מכל אלו מותר.

בשלשה דברים אהב רבי עקיבא את המדיים: א. כשחותכין בשר אין חותכין אלא על גבי השולחן. ב. כשנושקין אין נושקין אלא על גב היד. ג. כשיועצין אין יועצין אלא בשדה, לפי שאווננים לכותל. וכן אצל יעקב נאמר 'וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה אל צאנו'.

בשלשה דברים אהב רבן גמליאל את הפרסיים: שצנועין באכילתן, וצנועין בבית הכסא, וצנועין בדבר אחר (תשמיש).

'אני צייתי למקדשי' - אלו פרסיים שמקודשין ומזומנין לגיהינום.

הלכה כרבן גמליאל - שזמן ק"ש של ערבית הוא עד עלות השחר.

לר"ש בר יוחאי פעמים שאדם קורא ק"ש שתי פעמים בלילה - אחת קודם עלות השחר ואחת לאחר עלות השחר, ויוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה. ואע"פ שלאחר עלות השחר לילה הוא (כפי שאמר: שתי פעמים 'בלילה'), יוצא ידי חובת ק"ש של יום, שיש בני אדם שקמים כבר ונחשב זמן קימה. לר"י בן לוי הלכה כדבריו.

ויש שונין מר"ש בר יוחאי בשם ר"ע כן: פעמים שאדם קורא ק"ש שתי פעמים ביום - אחת קודם הנץ החמה ואחת לאחר הנץ החמה, ויוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה. ואע"פ שקודם הנץ יום הוא (וכפי שאמר: שתי פעמים 'ביום'), יוצא ידי חובת ק"ש של ערבית, שיש בני אדם ששוככים בזמן זה ונקרא זמן שכיבה. ולר"י בן לוי הלכה כדבריו. שכן הורה לשני חכמים שנרדמו קודם ק"ש עד לאחר עלות השחר, שיקראו לאחר מכן, כי 'כדאי הוא רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק'. (אבל שלא בשעת הדחק לא).

והקורא קריאת שמע של לילה סמוך לעמוד השחר - לא יאמר השכיבנו, שאין עוד זמן תחלת שכיבה אלא זמן סוף שכיבה.